

**УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА ВІЙСЬКОВОЇ ХІРУРГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Української
військово-медичної академії
від 28 серпня 2020 р. протокол № 7

Голова вченої ради
д.м.н., професор

Валерій САВИЦЬКИЙ

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВІЙСЬКОВА ХІРУРГІЯ**

Галузь знань: 22 Охорона здоров'я

Спеціальність: 222 Медицина

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Ступінь вищої освіти: доктор філософії

Форма навчання: очна (денна)

Тривалість навчання: 14 кредити (420 годин)

Шифр 1.1.08

Київ – 2020

Розроблено та внесено: кафедра військової хірургії Української військово-медичної академії

Розробники програми:

ЗАРУЦЬКИЙ Ярослав Леонідович, доктор медичних наук, професор, ТВП начальника кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

БУРЛУКА Володимир Володимирович, доктор медичних наук, доцент, заступник начальника кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

БІЛИЙ Володимир Якович, доктор медичних наук, професор, професор кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

ПАНОВ Федір Іванович, кандидат медичних наук, доцент, професор кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

СОБКО Ігор Володимирович, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

АСЛАНЯН Сергій Арменакович, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

ТКАЧЕНКО Андрій Євгенович, кандидат медичних наук, старший викладач кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

РОЗГЛЯНУТО ТА СХВАЛЕНО

Протокол засідання кафедри № 54

"23" "07" 2020р.

ДОПОВНЕНО ТА СКОРЕКТОВАНО

Протокол засідання кафедри № ____

" ____ " _____ 20__ р.

Начальник кафедри військової хірургії
доктор медичних наук, професор

Ярослав ЗАРУЦЬКИЙ

"23" "листо" 2020 року

Ухвалено на засіданні методичної ради
Української військово-медичної академії

Протокол від "27" "08" 2020 року, № 8

ПОГОДЖЕНО

Начальник факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації
полковник медичної служби

"27" "08" 2020 року

Наталія КОЗАК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів 14	Галузь знань: 22 Охорона здоров'я	денна форма навчання
		Цикл професійно-спеціальної підготовки
Кредитних модулів – 3	Спеціальність: 222 Медицина Спеціалізація: “Хірургія”	Рік підготовки:
Змістових модулів – 3		2-й
		Семестр
Загальна кількість годин – 420 годин		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 340 годин; самостійної роботи – 80 години	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) освітній ступінь: доктор філософії	Лекції
		38 годин
		Групові, семінарські
		60 години
		Практичні, лабораторні
		206 годин
		Самостійна робота
		80 годин
	Вид та форма контролю: Екзамен – 4 години	

2. ЗАГАЛЬНА МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни “Військова хірургія” є засвоєння теоретичної інформації та одержання практичної підготовки з питань етіології, патогенезу, клініки, діагностики (в т.ч. диференційної), лікування та профілактики основних хірургічних захворювань та суміжної патології, що найбільш часто зустрічаються в практиці військового лікаря, створення клінічного мислення, етичного відношення до хворого, що дозволить в повному обсязі удосконалити загально-професійні, спеціалізовано-професійні, дослідницькі, аналітичні компетенції з хірургії для досягнення рівня знань та вмінь відповідно до кваліфікаційних вимог для отримання ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 14.01.03 «Хірургія».

3. Компетентності, які набуваються під час засвоєння навчальної дисципліни

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі військової хірургії, проводити оригінальне наукове дослідження та здійснювати дослідницько-інноваційну діяльність в галузі військової хірургії на основі глибокого переосмислення наявних та створення нових цілісних теоретичних або практичних знань та/або професійної практики.

Програмні компетентності (загальні)

Дослідницькі компетентності

володіння сучасними методами наукового дослідження, в тому числі пошуку інформації в літературі, розрізнення первинних і вторинних джерел, використання традиційних та новітніх інформаційнокомунікаційних технологій;

здатність до використання сучасного наукового обладнання та інноваційних технологій у галузі медицини;

компетентність інтерпретувати результати експериментів та брати участь у дискусіях із досвідченими науковцями стосовно наукового значення та потенційних наслідків отриманих результатів.

Комунікативні компетентності

Здатність ефективно спілкуватися із спеціальною та загальною аудиторіями державною та іноземною мовами;

Здатність ефективно використовувати навички риторики;

Здатність представляти складну інформацію у зручний та зрозумілий спосіб усно і письмово, використовуючи відповідну технічну лексику та методи;

Готовність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.

Здатність до ефективної професійної взаємодії.

Управлінські компетентності

Здатність працювати в умовах обмеженого часу та ресурсів, а також мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей.

Викладацькі компетентності

Здатність педагогічно мислити, що передбачає наявність умінь: аналітичних, завдяки яким проявляється узагальнене вміння педагогічно мислити:

діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові (умови, причини, мотиви, засоби, форми та інше); знаходити способи оптимального рішення педагогічних проблем тощо;

прогностичні, які проявляються в прогнозуванні педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціальних відношень;

проективні, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтування способів та етапів їх реалізації: підбір змісту педагогічного процесу; визначення основних видів діяльності тощо;

рефлексивні, що проявляються в уміннях педагога аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань; адекватність

змісту педагогічного процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів індивідуальним і віковим особливостям суб'єктів навчання;
компетентність навчати суб'єктів навчання на практичних заняттях.

Особистісні компетентності

Здатність планувати та вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку;

Здатність навчатися, мати сучасний рівень навчання;

Здатність працювати автономно;

Здатність бути критичним і самокритичним;

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Етичні зобов'язання

Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

Програмні компетентності (професійні)

Загальнопрофесійні компетентності

Компетентність виконувати оригінальні дослідження в медицині та досягати наукових результатів, що створюють нові знання, із звертанням особливої уваги до актуальних задач/проблем та використанням новітніх наукових методів;

Здатність планувати проведення клінічного та експериментального дослідження, обирати сучасні методологічні підходи до оцінки результатів, здійснювати статистичний аналіз результатів;

здатність здійснювати аналіз наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної), створити та оформити огляд літератури (мета аналіз);

здатність провести аналіз результатів наукових досліджень та оформити їх у вигляді наукової публікації/виступу українською та англійською мовами.

Спеціалізовано-професійні компетентності

Здатність застосовувати знання фундаментальних основ, сучасних досліджень проблем і тенденцій медицини у комплексному аналізі явищ і процесів, що виникають в Україні та інших країнах світу;

здатність відокремлювати структурні елементи, що складають теоретичну та емпіричну основу системи знань зі спеціальності 14.01.03 «Хірургія»;

здатність виділити та зафіксувати провідний клінічний симптом або синдром патологічного стану чи захворювання шляхом співставлення зі стандартами, використовуючи попередні дані анамнезу хворого та дані огляду хворого, на основі провідного клінічного симптому або синдрому, використовуючи його складові, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення поставити найбільш вірогідний або синдромний діагноз захворювання;

здатність використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного та інструментального обстеження пацієнта, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом

прийняття обґрунтованого рішення, за певним алгоритмом, здійснювати диференціальну діагностику захворювань для тематичних напрямків зі спеціальності 14.01.03 «Хірургія»;

здатність відокремлювати структурні елементи, що складають теоретичну та емпіричну основу системи знань зі спеціальності «Медицина»;

здатність розробляти нові і вдосконалювати наявні підходи до діагностики і лікування хірургічних захворювань;

здатність до розробки нових і вдосконалення наявних оперативних втручань, класифікацій.

4. Програмні результати навчання

Застосовувати науково-професійні знання; формулювати ідеї, концепції з метою використання в роботі освітнього та наукового спрямування.

Демонструвати знання методології дослідження в цілому і методів певної сфери наукових інтересів, зокрема.

Виявляти невирішені проблеми у предметній області медицини та визначати шляхи їх вирішення

Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності.

Використовувати результати наукових досліджень в медичній практиці, освітньому процесі та суспільстві.

Інтерпретувати можливості та обмеження наукового дослідження, його роль в розвитку системи наукових знань і суспільства в цілому.

Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

Організовувати навчання учасників освітнього процесу при виконанні наукової та освітньої діяльності та впливати на їх соціальний розвиток.

Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення.

Демонструвати академічну доброчесність та діяти відповідально щодо достовірності отриманих наукових результатів.

5. Структура навчальної дисципліни

5.1. Розподіл навчального часу з дисципліни за семестрами та видами навчальних занять

Семестри	Всього годин/кредитів	з них			В тому числі за видами навчальних занять						Індивідуальні завдання	Вид та форми контролю
		Аудиторних годин	Самостійна робота		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Групові заняття	Самостійне заняття під керівництвом викладача	Поточний модульний контроль		
II	420/14	340	80		38	60	206				-	Екзам. 2
Всього	420/14	340	80		38	60	206				-	Екзам. 2

Тема 2. Гострый панкреатит

5	Лекція	2	2	-	Сучасні погляди на етіопатогенез гострого панкреатиту. Міжнародна класифікація. Клініка і діагностика. Ускладнення гострого панкреатиту. Тактика і методики консервативного лікування. Показання до хірургічного лікування. Вибір обсягу і характеру ранніх і пізніх оперативних втручань.	Таблиці, схеми, мультимедійні презентації.	13-с.324 14-с.396 19-с.816 27-с.92-98
6	Семінарське заняття	2	2	-	Способи дренування черевної порожнини і сальникової сумки. Роль і місце малоінвазивних методів в діагностиці і лікуванні гострого панкреатиту. Види некрсеквестрентомії. Багатоетапне хірургічне лікування. Післяопераційні ускладнення, їх діагностика, лікування і профілактика	Таблиці, схеми, контрольні питання.	13-с.324 14-с.396 60-с.487 64-с.373
7	Практичне заняття	4	4	-	Сучасні погляди на етіопатогенез гострого панкреатиту. Міжнародна класифікація. Клініка і діагностика. Ускладнення гострого панкреатиту. Тактика і методики консервативного лікування. Показання до хірургічного лікування. Вибір обсягу і характеру ранніх і пізніх оперативних втручань. Способи дренування черевної порожнини і сальникової сумки. Роль і місце малоінвазивних методів в діагностиці і лікуванні гострого панкреатиту.	Набір схем, таблиць. Хірургічний інструментарій, шовний матеріал. Тематичні хворі.	13-с.324 14-с.396 19-с.816 64-с.373
8	Самостійна робота	4		4	Післяопераційний панкреатит. Особливості клініки, діагностики, лікування і профілактика. Військово-лікарська експертиза при гострому панкреатиті і медична реабілітація.	Підручник, таблиці. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал	Допоміжна література

Тема 3. Виразкова хвороба шлунку і 12-ти палої кишки

9	Лекція	2	2	-	Виразкова хвороба шлунку та ДПК. Сучасні погляди на етіопатогенез та консервативні методи лікування. Класифікація. Показання і обґрунтування до хірургічних методів лікування виразкової хвороби. Види оперативних втручань на шлунку та 12-палої кишки: резекції шлунку, ваготомії, пілоро- і дуоденопластики. Показання до хірургічного лікування ускладненої виразки шлунку та 12-палої кишки. Особливості клініки, діагностики і хірургічного лікування хронічної виразки 12-палої кишки і шлунку. Загальні принципи післяопераційного лікування.	Таблиці, схеми, мультимедійні презентації.	8-с.71 14-с.396 19-с.816 33-с.132-167 42-с.1744
10	Семінарське заняття	2	2	-	Ранні ускладнення операцій на шлунку і дванадцятипалої кишки: неспроможність швів кукси дванадцятипалої кишки або анастомозу, кровотечі, анастомозити. Пізні ускладнення операцій на шлунку: постерезекційні та постваготомні синдроми. Організація санаторно-курортного лікування. Диспансерне спостереження за військовослужбовцями, що страждають виразковою хворобою шлунку і 12-ти палої кишки.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	14-с.396 19-с.816 33-с.132-167 42-с.1744
11	Практичне заняття	2	2	-	Виразкова хвороба шлунку та ДПК. Сучасні погляди на етіопатогенез та консервативні методи лікування. Класифікація. Показання і обґрунтування до хірургічних методів лікування виразкової хвороби. Види оперативних втручань на шлунку та 12-палої кишки: резекції шлунку, ваготомії, пілоро- і дуоденопластики.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	14-с.396 19-с.816 33-с.132-167 42-с.1744
12	Самостійна робота	4		4	Організація санаторно-курортного лікування. Диспансерне спостереження за військовослужбовцями, що страждають виразковою хворобою шлунку і 12-ти палої кишки.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література

Тема 4. Шлунково-кишкові кровотечі. Пілородуоденальні виразкові стенози

[illegible]

20	Семінарське заняття	2	2		Рак шлунку. Шляхи розповсюдження. Класифікація. Клініка. Методи лікування при різних стадіях пухлини. Рак ободової кишки. Локалізація пухлини. Класифікація. Клініка. Діагностика. Методи хірургічного лікування пухлин ободової кишки. Комбіноване та комплексне лікування. Рак прямої кишки. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, методи лікування.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	13-с.312-329 14-с.125-138 36-ТЗ36-№6-с.3440 37-с.135-139, 181-327 45-с.318-321, 359-365, 406-418 57-с.30-36, 78-86
21	Практичне заняття	4	4		Рак печінки. Етіологія. Патогенез. Класифікація. Клініка. Діагностика. Лікування. Рак підшлункової залози. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Результати лікування.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	13-с.312-329 14-с.125-138 37-с.135-139, 181-327
22	Самостійна робота	4		4	Рак шлунку. Шляхи розповсюдження. Класифікація. Клініка. Методи лікування при різних стадіях пухлини. Рак ободової кишки. Локалізація пухлини. Класифікація. Клініка. Діагностика. Методи хірургічного лікування пухлин ободової кишки. Комбіноване та комплексне лікування.	Підручники, таблиці	Допоміжна література
23	Лекція	2	2		Рак підшлункової залози. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Результати лікування		
Змістовний модуль 1.2. ХІРУРГІЯ ОРГАНІВ ГРУДНОЇ КЛІТКИ							
Тема 7. Полікістоз, гіпоплазія, доброякісні пухлини легень, стравоходу, межистіння. Дивертикули стравоходу. Кісти межистіння. Медіастенія							
24	Семінарське заняття	2	2	-	Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічне лікування даних захворювань в умовах військового госпіталю. Військово-лікарська експертиза.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	14-с.396 26-с.42-48 40-с.68-70 41-с.22-25 46-с.196 51-с.255 72-с.60 73-с.6-10
25	Практичне заняття	4	4	-	Пухлини межистіння. Загальні питання патології межистіння. Межі межистіння. Кісти і пухлини межистіння. Клініко-анатомічна систематизація пухлин межистіння. Гістологічна класифікація пухлин межистіння. Діагностика пухлин і кіст межистіння. Клінічні синдроми при міастенії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	14-с.396 51-с.255 72-с.60 73-с.6-10
26	Самостійна робота	4		4	Клініко-анатомічна систематизація пухлин межистіння. Гістологічна класифікація пухлин межистіння. Діагностика пухлин і кіст межистіння. Клінічні синдроми при міастенії.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Тема 8. Грижа стравоходного отвору діафрагми. Кардіоспазм.							
27	Семінарське заняття	4	4		Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічного лікування в умовах військового госпіталю. Військово-лікарська експертиза.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	14-с.396 51-с.255 72-с.60 73-с.6-10

28	Практичне заняття	4	4		Показання і протипоказання до хірургічного лікування гриж діафрагми. Вибір хірургічного доступу - лапароскопія і лапаротомія, торакокопія і торакотомія, комбіновані доступи.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	14-с.396 51-с.255 72-с.60 73-с.6-10
29	Самостійна робота	4		4	Операційні і післяопераційні ускладнення: профілактика, діагностика та лікування.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Тема 9. Плеврити, емпієма плеври.							
30	Практичне заняття	4	4		Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічного лікування в умовах військового госпіталю. Консервативне лікування емпієми. Плевральні пункції. Торакоцентез та дренування з активною аспірацією. Проточно-промивне ведення порожнини емпієми. Хірургічні методи лікування емпієми плеври.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	14-с.396 52-с.591 54-с.107 77-с.296
31	Семінарське заняття	4	4		Програми антибактеріальної терапії (принципи вибору антибіотиків, їх комбінації, дози та способу введення, роль місцевого лікування), імунотерапія. Інфузійно-трансфузійна терапія, дезінтоксикаційна терапія, методи детоксикації.	Підручники, таблиці	
32	Самостійна робота	4		4	Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічного лікування в умовах військового госпіталю. Консервативне лікування емпієми. Плевральні пункції. Торакоцентез та дренування з активною аспірацією. Проточно-промивне ведення порожнини емпієми. Хірургічні методи лікування емпієми плеври.	Підручники, таблиці	14-с.396 52-с.591 54-с.107 77-с.296
Тема 10. Бронхоекстатична хвороба.							
33	Лекція	2	2		Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічне лікування в умовах військового госпіталю. Клініка і діагностика захворювання, форми і види бронхоектазів, варіанти і стадії клінічного перебігу захворювання, односторонні і двосторонні форми, роль бронхоскопії, КТ, бронхографії, радіонуклідних методів в діагностиці захворювання, відмінності вроджених і набутих бронхоектазів.	Підручники, таблиці	
34	Семінарське заняття	2	2		Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічне лікування в умовах військового госпіталю. Клініка і діагностика захворювання, форми і види бронхоектазів, варіанти і стадії клінічного перебігу захворювання, односторонні і двосторонні форми, роль бронхоскопії, КТ, бронхографії, радіонуклідних методів в діагностиці захворювання, відмінності вроджених і набутих бронхоектазів.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	14-с.396 15-с.352 25-с.451-474 56-с.44-49 67-с.129 68-с.415 71-с.740 76-с.301-326 79-с.53-71 80-с.165-215

35	Практичне заняття	4	4	-	Консервативне лікування. Санація верхніх дихальних шляхів, придаткових пазух носа і глотки. Постуральний дренаж. Методика і техніка аерозольної терапії, ультразвукові і компресорні інгалятори, схеми і комбінації лікарських препаратів для інгаляцій. Бронхоскопічна санація трахеобронхіального дерева. Ендотрахеальне і ендобронхіальне вливання антибактеріальних препаратів.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал.	14-с.396 15-с.352 25-с.451-474 56-с.44-49 67-с.129 68-с.415 71-с.740 76-с.301-326 79-с.53-71 80-с.165-215
36	Самостійна робота	4		4	Консервативне лікування. Санація верхніх дихальних шляхів, придаткових пазух носа і глотки. Постуральний дренаж. Методика і техніка аерозольної терапії, ультразвукові і компресорні інгалятори, схеми і комбінації лікарських препаратів для інгаляцій. Бронхоскопічна санація трахеобронхіального дерева. Ендотрахеальне і ендобронхіальне вливання антибактеріальних препаратів.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Змістовний модуль 1.3 СУДИННА ХІРУРГІЯ Тема 11. Хронічна венозна недостатність							
37	Практичне заняття	2	2		Первинне варикозне ураження вен нижніх кінцівок. Етіологія, діагностика, патогенез. Класифікація CEAP. Задачі оперативного лікування. Консервативне лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал.	14-с.396 15-с.352 25-с.451-474 56-с.44-49 67-с.129 68-с.415 71-с.740 76-с.301-326 79-с.53-71 80-с.165-215
38	Семінарське заняття	4	4		Патогенез і клінічні прояви посттромботичної хвороби. Діагностика. Оперативні втручання, мета яких припинити патологічний рефлекс крові. Причини післяопераційних рецидивів. Малоінвазивні сучасні методики лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі.	14-с.396 15-с.352 67-с.129 68-с.415 71-с.740
39	Самостійна робота	4		4	Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених хронічних венозних захворювань та оперативних утручань на венах.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Тема 12. Облітеруючі захворювання артерій							
40	Лекція	2	2	-	Облітеруючий атеросклероз. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. Прогноз. Облітеруючий ендартеріт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Лікування. Облітеруючий тромбангіт. (Хвороба Бюргера). Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. Діабетичні ангіопатії нижніх кінцівок. Етіологія, клініка, діагностика, патогенез, лікування. Прогноз. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих артеріальних захворювань та оперативних утручань на артеріях.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	7-с.312 11-с.288 13-с.324 14-с.396 19-с.672 53-с.248

41	Семінарське заняття	2	2	-	Облітеруючий атеросклероз. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. Прогноз. Облітеруючий ендартеріт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Лікування. Облітеруючий тромбангіт. (Хвороба Бюргера). Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	7-с.312 11-с.288 13-с.324 14-с.396 19-с.672 53-с.248
42	Практичне заняття	4	4	-	Діабетичні ангіопатії нижніх кінцівок. Етіологія, клініка, діагностика, патогенез, лікування. Прогноз. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих артеріальних захворювань та оперативних утручань на артеріях.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал.	7-с.312 11-с.288 13-с.324 14-с.396 19-с.672 53-с.2481
43	Самостійна робота	4		4	Облітеруючий атеросклероз. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. Прогноз. Облітеруючий ендартеріт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Лікування.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Тема 13. Флеботромбози та тромбоемболічні ускладнення.							
44	Лекція	2	2	-	Тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен нижніх кінцівок. Класифікація тромбофлебітів. Гострий тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен. Диференційна діагностика гострих тромбофлебітів. Оперативне і консервативне лікування гострих тромбофлебітів. Тромбопілефлебіт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Тромбоемболія легеневої артерії. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Слонівість. Етіологія, патогенез. Методи лікування. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих венозних захворювань та оперативних утручань на венах.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	3-с.230 13-с.324 14-с.396 19-с.672 30-с.112 38-с.14-67 53-с.248
45	Семінарське заняття	4	4	-	Тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен нижніх кінцівок. Класифікація тромбофлебітів. Гострий тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен. Диференційна діагностика гострих тромбофлебітів. Оперативне і консервативне лікування гострих тромбофлебітів. Тромбопілефлебіт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Тромбоемболія легеневої артерії. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Слонівість. Етіологія, патогенез. Методи лікування. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих венозних захворювань та оперативних утручань на венах.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	3-с.230 13-с.324 14-с.396 19-с.672 30-с.112 38-с.14-67 53-с.248

46	Практичне заняття	4	4	-	Тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен нижніх кінцівок. Класифікація тромбофлебітів. Гострий тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен. Диференційна діагностика гострих тромбофлебітів. Оперативне і консервативне лікування гострих тромбофлебітів. Тромбопідфлебіт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Тромбоемболія легеневої артерії. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Слонівість. Етіологія, патогенез. Методи лікування. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих венозних захворювань та оперативних утручань на венах.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал.	3-с.230 13-с.324 14-с.396 19-с.672 30-с.112 38-с.14-67 53-с.248
47	Самостійна робота	4		4	Тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен нижніх кінцівок. Класифікація тромбофлебітів. Гострий тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен. Диференційна діагностика гострих тромбофлебітів. Оперативне і консервативне лікування гострих тромбофлебітів. Тромбопідфлебіт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Тромбоемболія легеневої артерії. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Слонівість. Етіологія, патогенез. Методи лікування. Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих венозних захворювань та оперативних утручань на венах..	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 2. ГНІЙНІ ХІРУРГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.1 ЗАГАЛЬНА ГНІЙНА ІНФЕКЦІЯ Тема 14. Гнійні захворювання заочеревинної клітковини							
48	Семінарське заняття	2	2		Етіологія, патогенез, клініка гнійних захворювань заочеревинної клітковини, основні збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Особливості сучасної діагностики та диференційної діагностики гнійних захворювань заочеревинної клітковини. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Методика консервативного лікування. Методи, показання та протипоказання до хірургічного лікування, особливості передопераційної підготовки та післяопераційного ведення хворих Лікування хворих на етапах медичної евакуації. Застосування мінінвазивних методик в лікуванні хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Військово-лікарська експертиза.	Таблиці, схеми, контрольні питання.	3-с.230 13-с.324 14-с.396 19-с.672 30-с.112 38-с.14-67 53-с.248
49	Практичне заняття	4	4		Етіологія, патогенез, клініка гнійних захворювань заочеревинної клітковини, основні збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Особливості сучасної діагностики та диференційної діагностики гнійних захворювань заочеревинної клітковини. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Методика консервативного лікування. Методи, показання та протипоказання до хірургічного лікування, особливості передопераційної підготовки та післяопераційного ведення хворих Лікування хворих на етапах медичної евакуації. Застосування мінінвазивних методик в лікуванні хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Військово-лікарська експертиза.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми. Хірургічний інструментарій, шовний, перев'язувальний матеріал.	3-с.230 13-с.324 14-с.396 19-с.672 30-с.112 38-с.14-67 53-с.248

50	Самостійна робота	4		4	Етіологія, патогенез, клініка гнійних захворювань заочеревинної клітковини, основні збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Особливості сучасної діагностики та диференційної діагностики гнійних захворювань заочеревинної клітковини. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Методика консервативного лікування. Методи, показання та протипоказання до хірургічного лікування, особливості передопераційної підготовки та післяопераційного ведення хворих. Лікування хворих на етапах медичної евакуації. Застосування мінінвазивних методик в лікуванні хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Військово-лікарська експертиза.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
Тема 15. Перитоніт.							
51	Лекція	2	2	-	Етіологія і патогенез. Класифікація. Місцевий перитоніт. відмежовані і невідмежовані форми місцевого перитоніту. Абсцеси черевної порожнини. Етіологія, клініка, діагностика і лікування. Гострий розлитий перитоніт. Етіологія, патогенез. Особливості порушення імунних механізмів і неспецифічних факторів захисту при розлитому перитоніті. Суть ендогенної інтоксикації. Клініка, діагностика і лікування. Основні принципи комплексного лікування розлитого перитоніту. Сучасний зміст і методика хірургічної допомоги при розлитому перитоніті. Особливості доопераційного і післяопераційного ведення хворих. Способи дренування черевної порожнини. Перітоніальний лаваж і діаліз. Лапаростомія, програмування релапоротомія. Показання до лапаростомії і релапаротомії. Принципи хірургічного лікування перитоніту. Способи санації і дренування черевної порожнини. Післяопераційний перитоніт. Особливості клініки і діагностики. Медична реабілітація і військово-лікарська експертиза.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	4-с.176 9-с.128 10-с.126 13-с.324 14-с.396 17-с.671 18-с.672 63-с.132 77-с.296
52	Семінарське заняття	4	4		Етіологія і патогенез. Класифікація. Місцевий перитоніт. відмежовані і невідмежовані форми місцевого перитоніту. Абсцеси черевної порожнини. Етіологія, клініка, діагностика і лікування. Гострий розлитий перитоніт. Етіологія, патогенез. Особливості порушення імунних механізмів і неспецифічних факторів захисту при розлитому перитоніті. Суть ендогенної інтоксикації. Клініка, діагностика і лікування. Основні принципи комплексного лікування розлитого перитоніту. Сучасний зміст і методика хірургічної допомоги при розлитому перитоніті. Особливості доопераційного і післяопераційного ведення хворих. Способи дренування черевної порожнини. Перітоніальний лаваж і діаліз. Лапаростомія, програмування релапоротомія. Показання до лапаростомії і релапаротомії. Принципи хірургічного лікування перитоніту. Способи санації і дренування черевної порожнини. Післяопераційний перитоніт. Особливості клініки і діагностики. Медична реабілітація і військово-лікарська експертиза..	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	4-с.176 9-с.128 10-с.126 13-с.324 14-с.396 17-с.671 18-с.672 63-с.132 77-с.296
53	Практичне заняття	4	4		Етіологія і патогенез. Класифікація. Місцевий перитоніт. відмежовані і невідмежовані форми місцевого перитоніту. Абсцеси черевної порожнини. Етіологія, клініка, діагностика і лікування. Гострий розлитий перитоніт. Етіологія, патогенез. Особливості порушення імунних механізмів і неспецифічних факторів захисту при розлитому перитоніті. Суть ендогенної інтоксикації. Клініка, діагностика і лікування. Основні принципи комплексного лікування розлитого перитоніту. Сучасний зміст і методика хірургічної допомоги при розлитому перитоніті. Особливості доопераційного і післяопераційного ведення хворих. Способи дренування черевної порожнини. Перітоніальний лаваж і діаліз. Лапаростомія, програмування релапоротомія. Показання до лапаростомії і релапаротомії. Принципи хірургічного лікування перитоніту. Способи санації і дренування черевної порожнини. Післяопераційний перитоніт. Особливості клініки і діагностики. Медична реабілітація і військово-лікарська експертиза.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	4-с.176 9-с.128 10-с.126 13-с.324 14-с.396 17-с.671 18-с.672 63-с.132 77-с.296

[illegible]

58	Лекція	2	2		Етіологія, патогенез, клініка анаеробної інфекції. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу анаеробної інфекції. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з анаеробною інфекцією. Сучасні погляди на лікування різних форм анаеробної інфекції. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза. Етіологія, патогенез, клініка правця. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу правця, перші прояви. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з правцем. Методи консервативного лікування. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
59	Семінарське заняття	4	4		Етіологія, патогенез, клініка анаеробної інфекції. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу анаеробної інфекції. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з анаеробною інфекцією. Сучасні погляди на лікування різних форм анаеробної інфекції. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
60	Практичне заняття	4	4		Етіологія, патогенез, клініка правця. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу правця, перші прояви. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з правцем. Методи консервативного лікування. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
61	Самостійна робота	2		2	Етіологія, патогенез, клініка правця. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу правця, перші прояви. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з правцем. Методи консервативного лікування. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 3. ВОЄННО-ПОЛЬОВА ХІРУРГІЯ ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ Тема 18. Організація і зміст хірургічної допомоги пораненим на війні							
62	Лекція	2	2		Визначення і зміст предмету воєнно-польової хірургії як навчальної дисципліни. Вклад видатних військових і вітчизняних хірургів у розвиток воєнно-польової хірургії. Етапи розвитку воєнно-польової хірургії. Основні визначення воєнно-польової хірургії. Особливості воєнно-польової хірургії в Україні. Характеристика санітарних втрат хірургічного профілю. Зміст медичної допомоги пораненим на війні. Базовий рівень медичної допомоги. Перший рівень медичної допомоги. Другий рівень медичної (хірургічної) допомоги. Третій рівень медичної (спеціалізованої хірургічної) допомоги. Четвертий рівень медичної (спеціалізоване лікування) допомоги. П'ятий рівень медичної допомоги.- медична реабілітація.	Підручники, таблиці.	
63	Практичне заняття	4	4		Визначення і зміст предмету воєнно-польової хірургії як навчальної дисципліни. Вклад видатних військових і вітчизняних хірургів у розвиток воєнно-польової хірургії. Етапи розвитку воєнно-польової хірургії. Основні визначення воєнно-польової хірургії. Особливості воєнно-польової хірургії в Україні. Характеристика санітарних втрат хірургічного профілю.	Підручники, таблиці.	

64	Самостійна робота	4		4	Зміст медичної допомоги пораненим на війні. Базовий рівень медичної допомоги. Перший рівень медичної допомоги. Другий рівень медичної (хірургічної) допомоги. Третій рівень медичної (спеціалізованої хірургічної) допомоги. Четвертий рівень медичної (спеціалізоване лікування) допомоги. П'ятий рівень медичної допомоги.- медична реабілітація	Підручники, таблиці.	
					Тема 19. Сучасна бойова хірургічна травма		
65	Лекція	2	2		Поняття бойової хірургічної травми. Структура бойової хірургічної травми. Класифікація бойової хірургічної травми. Балістична і морфологічна характеристика вогнепальної рани. Зони ранового каналу. Мікробне забруднення рани: первинне і вторинне. Мікрофлора рани і ранова інфекція. Загальні принципи лікування бойової хірургічної травми. Первинна, повторна і вторинна хірургічна обробка рани. Визначення поняття. Сучасні погляди на зміст хірургічної обробки. Показання і протипоказання. Техніка первинної хірургічної обробки ран. Хірургічні шви. Умови для застосування різних видів швів, показання і протипоказання до їх накладання. Тактика контролю ушкоджень «damage control». Помилки, що припускаються при хірургічній обробці вогнепальних ран.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
66	Семінарське заняття	4	4		Поняття бойової хірургічної травми. Структура бойової хірургічної травми. Класифікація бойової хірургічної травми. Балістична і морфологічна характеристика вогнепальної рани. Зони ранового каналу. Мікробне забруднення рани: первинне і вторинне. Мікрофлора рани і ранова інфекція. Загальні принципи лікування бойової хірургічної травми. Первинна, повторна і вторинна хірургічна обробка рани. Визначення поняття. Сучасні погляди на зміст хірургічної обробки. Показання і протипоказання. Техніка первинної хірургічної обробки ран. Хірургічні шви. Умови для застосування різних видів швів, показання і протипоказання до їх накладання. Тактика контролю ушкоджень «damage control». Помилки, що припускаються при хірургічній обробці вогнепальних ран.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
67	Практичне заняття	4	4		Поняття бойової хірургічної травми. Структура бойової хірургічної травми. Класифікація бойової хірургічної травми. Балістична і морфологічна характеристика вогнепальної рани. Зони ранового каналу. Мікробне забруднення рани: первинне і вторинне. Мікрофлора рани і ранова інфекція. Загальні принципи лікування бойової хірургічної травми. Первинна, повторна і вторинна хірургічна обробка рани. Визначення поняття. Сучасні погляди на зміст хірургічної обробки. Показання і протипоказання. Техніка первинної хірургічної обробки ран. Хірургічні шви. Умови для застосування різних видів швів, показання і протипоказання до їх накладання. Тактика контролю ушкоджень «damage control». Помилки, що припускаються при хірургічній обробці вогнепальних ран.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
68	Самостійна робота	2		2	Поняття бойової хірургічної травми. Структура бойової хірургічної травми. Класифікація бойової хірургічної травми. Балістична і морфологічна характеристика вогнепальної рани. Зони ранового каналу. Мікробне забруднення рани: первинне і вторинне. Мікрофлора рани і ранова інфекція. Загальні принципи лікування бойової хірургічної травми. Первинна, повторна і вторинна хірургічна обробка рани. Визначення поняття. Сучасні погляди на зміст хірургічної обробки. Показання і протипоказання. Техніка первинної хірургічної обробки ран. Хірургічні шви. Умови для застосування різних видів швів, показання і протипоказання до їх накладання. Тактика контролю ушкоджень «damage control». Помилки, що припускаються при хірургічній обробці вогнепальних ран.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
69					Тема 20. Травматичний шок		

70	Лекція	2	2		Загальні положення і визначення травматичного шоку. Фактори, що впливають на частоту і тяжкість травматичного шоку. Класифікація травматичного шоку. Термінальні стани. Достовірні ознаки клінічної і біологічної смерті. Сучасні уявлення про етіологію і патогенез травматичного шоку. Основні патогенетичні фактори та їх залежність від локалізації поранення. Особливості клінічного перебігу травматичного шоку при травмах різної локалізації. Клініка і Діагностика травматичного шоку. Критерії тяжкості травматичного шоку. Профілактика і лікування травматичного шоку на базовому та першому рівнях медичної допомоги. Зміст допомоги. Організація і проведення протишокової терапії на другому, третьому і четвертому рівнях медичної допомоги.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
71	Семінарське заняття	4	4		Загальні положення і визначення травматичного шоку. Фактори, що впливають на частоту і тяжкість травматичного шоку. Класифікація травматичного шоку. Термінальні стани. Достовірні ознаки клінічної і біологічної смерті. Сучасні уявлення про етіологію і патогенез травматичного шоку. Основні патогенетичні фактори та їх залежність від локалізації поранення. Особливості клінічного перебігу травматичного шоку при травмах різної локалізації. Клініка і Діагностика травматичного шоку. Критерії тяжкості травматичного шоку. Профілактика і лікування травматичного шоку на базовому та першому рівнях медичної допомоги. Зміст допомоги. Організація і проведення протишокової терапії на другому, третьому і четвертому рівнях медичної допомоги.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
72	Практичне заняття	4	4		Загальні положення і визначення травматичного шоку. Фактори, що впливають на частоту і тяжкість травматичного шоку. Класифікація травматичного шоку. Термінальні стани. Достовірні ознаки клінічної і біологічної смерті. Сучасні уявлення про етіологію і патогенез травматичного шоку. Основні патогенетичні фактори та їх залежність від локалізації поранення. Особливості клінічного перебігу травматичного шоку при травмах різної локалізації. Клініка і Діагностика травматичного шоку. Критерії тяжкості травматичного шоку. Профілактика і лікування травматичного шоку на базовому та першому рівнях медичної допомоги. Зміст допомоги. Організація і проведення протишокової терапії на другому, третьому і четвертому рівнях медичної допомоги.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
73	Самостійна робота	2		2	Загальні положення і визначення травматичного шоку. Фактори, що впливають на частоту і тяжкість травматичного шоку. Класифікація травматичного шоку. Термінальні стани. Достовірні ознаки клінічної і біологічної смерті. Сучасні уявлення про етіологію і патогенез травматичного шоку. Основні патогенетичні фактори та їх залежність від локалізації поранення. Особливості клінічного перебігу травматичного шоку при травмах різної локалізації. Клініка і Діагностика травматичного шоку. Критерії тяжкості травматичного шоку. Профілактика і лікування травматичного шоку на базовому та першому рівнях медичної допомоги. Зміст допомоги. Організація і проведення протишокової терапії на другому, третьому і четвертому рівнях медичної допомоги.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література

					Тема 21. Кровотеча, крововтрата		
74	Лекція	2	2		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії. Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб’ємної гіпертонічної інфузії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
75	Семінарське заняття	4	4		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії. Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб’ємної гіпертонічної інфузії	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
76	Практичне заняття	4	4		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
77	Самостійна робота	2		2	Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб’ємної гіпертонічної інфузії.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					Тема 22. Термічна травма		
78	Семінарське заняття	2	2		Загальні положення. Діагностика глибини і площі опіку. Визначення тяжкості опікової травми. Опік дихальних шляхів. Ураження електричним струмом. Особливості опіків, що викликані напалмом. Клінічні прояви опікової травми (опікова хвороба). Опіковий шок. Клінічні ознаки опікового шоку. Лабораторні показники при опіковому шоку різної тяжкості. Гостра опікова токсемія. Опікова септикотоксемія. Період реконвалесценції. Загальні принципи лікування опікової хвороби. Медична допомога на ЕМЕ. Особливості інфузійно-трансфузійної терапії в залежності від рівня медичної допомоги. Критерії ефективності терапії. Сучасні принципи лікування опікових ран. Підготовка рани до пластичного закриття. Методи операційного відновлення втраченого шкірного покриву. Загальні положення. Класифікація, клінічні ознаки холодової травми. Відмороження. Класифікація і клінічні періоди відморожень. Форми відмороження – траншейна стопа, контактні відмороження, імерсійна стопа. Замерзання. Фази замерзання. Медична допомога на ЕМЕ. Базовий, перший і другий рівні надання медичної допомоги. Особливості надання медичної допомоги та інфузійної терапії в залежності від клінічних форм і періодів відморожень. Сучасні методи лікування відморожень. Профілактика холодової травми.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
79	Практичне заняття	4	4		Загальні положення. Діагностика глибини і площі опіку. Визначення тяжкості опікової травми. Опік дихальних шляхів. Ураження електричним струмом. Особливості опіків, що викликані напалмом. Клінічні прояви опікової травми (опікова хвороба). Опіковий шок. Клінічні ознаки опікового шоку. Лабораторні показники при опіковому шоку різної тяжкості. Гостра опікова токсемія. Опікова септикотоксемія. Період реконвалесценції. Загальні принципи лікування опікової хвороби. Медична допомога на ЕМЕ. Особливості інфузійно-трансфузійної терапії в залежності від рівня медичної допомоги. Критерії ефективності терапії. Сучасні принципи лікування опікових ран. Підготовка рани до пластичного закриття. Методи операційного відновлення втраченого шкірного покриву.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література

80	Самостійна робота	4	4	4	Загальні положення. Класифікація, клінічні ознаки холодової травми. Відмороження. Класифікація і клінічні періоди відморожень. Форми відмороження – траншейна стопа, контактні відмороження, імерсійна стопа. Замерзання. Фази замерзання. Медична допомога на ЕМЕ. Базовий, перший і другий рівні надання медичної допомоги. Особливості надання медичної допомоги та інфузійної терапії в залежності від клінічних форм і періодів відморожень. Сучасні методи лікування відморожень. Профілактика холодової травми.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.2 СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ Тема 23. Травма черепа і головного мозку		
81	Семінарське заняття	4	4	4	Загальні положення. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм черепа і головного мозку. Особливості патогенезу бойових черепно-мозкових травм. Клініка та діагностика бойових травм черепа та головного мозку. Струс головного мозку. Забій (контузія) головного мозку. Дифузне аксональне ушкодження. Здавлення (компресія) мозку. Види внутрішньочерепних гематом. Вогнепальні поранення черепу та головного мозку. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень черепа і головного мозку. Шкала ком Глазго. Медична допомога на ЕМЕ. Сортування поранених з бойовою травмою черепа і головного мозку. Базовий рівень, перший рівень, і другий рівні медичної допомоги. Третій рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях черепа і головного мозку. Декомпресійна трепанація черепа. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних черепно-мозкових травмах. Ускладнення бойових черепно-мозкових травм.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
82	Практичне заняття	2	2	2	Загальні положення. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм черепа і головного мозку. Особливості патогенезу бойових черепно-мозкових травм. Клініка та діагностика бойових травм черепа та головного мозку. Струс головного мозку. Забій (контузія) головного мозку. Дифузне аксональне ушкодження. Здавлення (компресія) мозку. Види внутрішньочерепних гематом. Вогнепальні поранення черепу та головного мозку. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень черепа і головного мозку. Шкала ком Глазго. Медична допомога на ЕМЕ. Сортування поранених з бойовою травмою черепа і головного мозку. Базовий рівень, перший рівень, і другий рівні медичної допомоги. Третій рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях черепа і головного мозку. Декомпресійна трепанація черепа. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних черепно-мозкових травмах. Ускладнення бойових черепно-мозкових травм.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
73	Самостійна робота	4	4	4	Оцінка тяжкості бойових пошкоджень черепа і головного мозку. Шкала ком Глазго. Медична допомога на ЕМЕ. Сортування поранених з бойовою травмою черепа і головного мозку. Базовий рівень, перший рівень, і другий рівні медичної допомоги.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					Тема 24. Травма хребта і спинного мозку		

81	Семінарське заняття	2	2		Загальна характеристика, класифікація і особливості патогенезу бойових травм хребта і спинного мозку у воєнний та мирний час. Клініка та діагностика бойових травм хребта і спинного мозку. Струс спинного мозку. Забій спинного мозку. Компресія спинного мозку. Вогнепальні поранення хребта і спинного мозку. Оцінка тяжкості бойових травм хребта і спинного мозку. Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з бойовою травмою хребта і спинного мозку: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень медичної допомоги. Ускладнення бойових спино-мозкових травм. Хірургічна тактика при бойових травмах хребта і спинного мозку. Показання до операційного лікування. Зміст первинної хірургічної обробки при бойових травмах і пораненнях хребта і спинного мозку. Показання до стабілізації хребта. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах хребта і спинного мозку. Протипоказання до операційного лікування.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
82	Практичне заняття	4	4		Загальна характеристика, класифікація і особливості патогенезу бойових травм хребта і спинного мозку у воєнний та мирний час. Клініка та діагностика бойових травм хребта і спинного мозку. Струс спинного мозку. Забій спинного мозку. Компресія спинного мозку. Вогнепальні поранення хребта і спинного мозку. Оцінка тяжкості бойових травм хребта і спинного мозку. Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з бойовою травмою хребта і спинного мозку: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень медичної допомоги. Ускладнення бойових спино-мозкових травм. Хірургічна тактика при бойових травмах хребта і спинного мозку. Показання до операційного лікування. Зміст первинної хірургічної обробки при бойових травмах і пораненнях хребта і спинного мозку. Показання до стабілізації хребта. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах хребта і спинного мозку. Протипоказання до операційного лікування.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
83	Самостійна робота	2		2	Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з бойовою травмою хребта і спинного мозку: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень медичної допомоги. Ускладнення бойових спино-мозкових травм.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					Тема 25. Травма грудної клітки		

84	Лекція	2	2		<p>Загальна характеристика травм та поранень грудної клітки у мирний та військовий час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм грудної клітки. Мінно-вибухова торакальна травма. Анатомо-фізіологічні особливості, що характеризують перебіг поранень грудей. Основні патогенетичні ланки дихально-циркуляторних розладів. Пневмоторакс і гемоторакс, класифікація, клініка і діагностика. Синдром напруженого пневмотораксу. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі. Патофізіологічні порушення при закритій травмі грудей. Закрита травма легень і серця. Синдром тампонади серця. Синдром пошкодження легень. Синдром травматичної асфіксії. Симптомокомплекс переломів ребер без порушення і з порушенням каркасу грудей, з пошкодженням органів грудей. “Реберний клапан”, його різновиди. Синдром пошкодження грудино-реберного каркасу. Клініка і діагностика. Методи стабілізації каркасу грудної клітки. Сучасні методи боротьби з порушеннями гемодинаміки і дихання при закритій травмі грудей. Травма в бронежилеті. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень грудної клітки: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм грудної клітки.</p>	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
----	--------	---	---	--	---	--	----------------------

85	Семінарське заняття	4	4		Загальна характеристика травм та поранень грудної клітки у мирний та військовий час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм грудної клітки. Мінно-вибухова торакальна травма. Анатомо-фізіологічні особливості, що характеризують перебіг поранень грудей. Основні патогенетичні ланки дихально-циркуляторних розладів. Пневмоторакс і гемоторакс, класифікація, клініка і діагностика. Синдром напруженого пневмотораксу. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі. Патофізіологічні порушення при закритій травмі грудей. Закрита травма легень і серця. Синдром тампонади серця. Синдром пошкодження легень. Синдром травматичної асфіксії. Симптомокомплекс переломів ребер без порушення і з порушенням каркасу грудей, з пошкодженням органів грудей. “Реберний клапан”, його різновиди. Синдром пошкодження грудино-реберного каркасу. Клініка і діагностика. Методи стабілізації каркасу грудної клітки. Сучасні методи боротьби з порушеннями гемодинаміки і дихання при закритій травмі грудей. Травма в бронежилеті. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень грудної клітки: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм грудної клітки	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
86	Практичне заняття	2	2		Синдром напруженого пневмотораксу. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі. Патофізіологічні порушення при закритій травмі грудей. Закрита травма легень і серця. Синдром тампонади серця. Синдром пошкодження легень. Синдром травматичної асфіксії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
87	Самостійна робота	2		2	Методи стабілізації каркасності грудної клітки. Сучасні методи боротьби з порушеннями гемодинаміки і дихання при закритій травмі грудей. Травма в бронежилеті. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень грудної клітки: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм грудної клітки.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					Тема 26. Травма живота		
74	Лекція	2	2		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії. Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб’ємної гіпертонічної інфузії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
75	Семінарське заняття	4	4		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії. Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб’ємної гіпертонічної інфузії	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література

76	Практичне заняття	2	2		Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми.	Допоміжна література
77	Самостійна робота	4		4	Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб'ємної гіпертонічної інфузії.	Підручники, таблиці.	Допоміжна література
					Тема 27. Травма таза і тазових органів		
78	Лекція	2	2		Загальна характеристика пошкоджень та поранень таза і тазових органів у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм таза і тазових органів. Мінно-вибухова травма таза і тазових органів. Клініка та діагностика бойових ушкоджень таза і тазових органів. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень таза і тазових органів: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп'ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах різних органів таза і тазових органів (кістки тазу, сечовий міхур, сечоводи, уретра, пряма кишка, внутрішні та зовнішні чоловічі та жіночі статеві органи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм таза і тазових органів. Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою таза і тазових органів: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях ділянки таза (особливості та відмінності при проникаючих та непроникаючих пораненнях). Зміст первинної хірургічної обробки при пораненнях і травмах таза і тазових органів.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
79	Семінарське заняття	2	2		Загальна характеристика пошкоджень та поранень таза і тазових органів у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм таза і тазових органів. Мінно-вибухова травма таза і тазових органів. Клініка та діагностика бойових ушкоджень таза і тазових органів. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень таза і тазових органів: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп'ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах різних органів таза і тазових органів (кістки тазу, сечовий міхур, сечоводи, уретра, пряма кишка, внутрішні та зовнішні чоловічі та жіночі статеві органи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм таза і тазових органів.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
80	Практичне заняття	4	4		Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою таза і тазових органів: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
81	Самостійна робота	4		4	Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях ділянки таза (особливості та відмінності при проникаючих та непроникаючих пораненнях). Зміст первинної хірургічної обробки при пораненнях і травмах таза і тазових органів.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
82					Тема 28. Травма кінцівок. Транспортна іммобілізація		

83	Лекція	2	2		Загальна характеристика пошкоджень та поранень кінцівок у мирний та воєнний час. Поняття про травматизм. Військовий травматизм мирного часу, його характеристика. Основні причини і обставини травм, медичні аспекти профілактики травматизму. Вимоги головних керівних документів по профілактиці травматизму і нещасних випадків. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм кінцівок. Мінно-вибухова травма кінцівок. Клініка та діагностика бойових ушкоджень кінцівок. Методи діагностики травм та поранень кінцівок: рентгенологічне, ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів, протипоказання до виконання магнітно-резонансної томографії. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах кінцівок в залежності від структури та локалізації (покривні та м'які тканини, довгі трубчасті кістки, суглоби, кістки китиці та стопи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм кінцівок. Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою кінцівок: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Значення транспортної іммобілізації в профілактиці травматичного шоку, вторинного пошкодження тканин, кровотечі і інфекційних ускладнень. Показання і протипоказання, правила проведення транспортної іммобілізації. Підручні і табельні засоби транспортної іммобілізації на етапах медичної евакуації. Методика накладання шин Дітерікса, драбинних шин на плече, передпліччя та гомілку. Іммобілізація хребта і кісток тазу.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
84	Практичне заняття	2	2		Загальна характеристика пошкоджень та поранень кінцівок у мирний та воєнний час. Поняття про травматизм. Військовий травматизм мирного часу, його характеристика. Основні причини і обставини травм, медичні аспекти профілактики травматизму. Вимоги головних керівних документів по профілактиці травматизму і нещасних випадків. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм кінцівок. Мінно-вибухова травма кінцівок. Клініка та діагностика бойових ушкоджень кінцівок. Методи діагностики травм та поранень кінцівок: рентгенологічне, ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів, протипоказання до виконання магнітно-резонансної томографії. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах кінцівок в залежності від структури та локалізації (покривні та м'які тканини, довгі трубчасті кістки, суглоби, кістки китиці та стопи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм кінцівок.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
85	Семінарське заняття	4	4		Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою кінцівок: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Значення транспортної іммобілізації в профілактиці травматичного шоку, вторинного пошкодження тканин, кровотечі і інфекційних ускладнень. Показання і протипоказання, правила проведення транспортної іммобілізації. Підручні і табельні засоби транспортної іммобілізації на етапах медичної евакуації. Методика накладання шин Дітерікса, драбинних шин на плече, передпліччя та гомілку. Іммобілізація хребта і кісток тазу.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
86					Тема 28. Травма кінцівок. Транспортна іммобілізація		

87	Лекція	2	2		<p>Загальна характеристика пошкоджень та поранень кінцівок у мирний та воєнний час. Поняття про травматизм. Військовий травматизм мирного часу, його характеристика. Основні причини і обставини травм, медичні аспекти профілактики травматизму. Вимоги головних керівних документів по профілактиці травматизму і нещасних випадків. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм кінцівок. Мінно-вибухова травма кінцівок. Клініка та діагностика бойових ушкоджень кінцівок. Методи діагностики травм та поранень кінцівок: рентгенологічне, ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів, протипоказання до виконання магнітно-резонансної томографії. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах кінцівок в залежності від структури та локалізації (покривні та м'які тканини, довгі трубчасті кістки, суглоби, кістки китиці та стопи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм кінцівок.</p> <p>Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою кінцівок: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Значення транспортної іммобілізації в профілактиці травматичного шоку, вторинного пошкодження тканин, кровотечі і інфекційних ускладнень. Показання і протипоказання, правила проведення транспортної іммобілізації. Підручні і табельні засоби транспортної іммобілізації на етапах медичної евакуації. Методика накладання шин Дітерікса, драбинних шин на плече, передпліччя та гомілку. Іммобілізація хребта і кісток тазу.</p>	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
88	Практичне заняття	2	2		<p>Загальна характеристика пошкоджень та поранень кінцівок у мирний та воєнний час. Поняття про травматизм. Військовий травматизм мирного часу, його характеристика. Основні причини і обставини травм, медичні аспекти профілактики травматизму. Вимоги головних керівних документів по профілактиці травматизму і нещасних випадків. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм кінцівок. Мінно-вибухова травма кінцівок. Клініка та діагностика бойових ушкоджень кінцівок. Методи діагностики травм та поранень кінцівок: рентгенологічне, ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів, протипоказання до виконання магнітно-резонансної томографії. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах кінцівок в залежності від структури та локалізації (покривні та м'які тканини, довгі трубчасті кістки, суглоби, кістки китиці та стопи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм кінцівок.</p>	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
89	Семінарське заняття	4	4		<p>Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою кінцівок: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Значення транспортної іммобілізації в профілактиці травматичного шоку, вторинного пошкодження тканин, кровотечі і інфекційних ускладнень. Показання і протипоказання, правила проведення транспортної іммобілізації. Підручні і табельні засоби транспортної іммобілізації на етапах медичної евакуації. Методика накладання шин Дітерікса, драбинних шин на плече, передпліччя та гомілку. Іммобілізація хребта і кісток тазу.</p>	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
90					Тема 29. Пошкодження магістральних судин		

91	Семінарське заняття	2	2		Загальна характеристика пошкоджень та поранень магістральних судин у мирний та військовий час. Класифікація і особливості патогенезу бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Мінно-вибухова травма з пошкодженням магістральних судин. Клініка та діагностика бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Гостра артеріальна ішемія кінцівок. Гостра венозна недостатність кінцівок. Методи діагностики пошкоджень та поранень магістральних судин: ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія, ангіографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах магістральних судин в залежності від локалізації (черевна чи грудна порожнина, шия, таз, проксимальні та дистальні сегменти кінцівок). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах магістральних судин. Безпосередні та віддалені ускладнення бойових травм магістральних судин. Контрактура Фолькмана. Принципи «damage control» при лікування травм та поранень магістральних судин. Обсяг спеціалізованої та високоспеціалізованої ангіологічної допомоги. Медична реабілітація після бойових травм магістральних судин. Критерії ефективності лікування та реабілітації та очікувані результати лікування після поранень і травм магістральних судин.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
92	Практичне заняття	4	4		Загальна характеристика пошкоджень та поранень магістральних судин у мирний та військовий час. Класифікація і особливості патогенезу бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Мінно-вибухова травма з пошкодженням магістральних судин. Клініка та діагностика бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Гостра артеріальна ішемія кінцівок. Гостра венозна недостатність кінцівок. Методи діагностики пошкоджень та поранень магістральних судин: ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія, ангіографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах магістральних судин в залежності від локалізації (черевна чи грудна порожнина, шия, таз, проксимальні та дистальні сегменти кінцівок). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень та поранень магістральних судин.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література
93	Самостійна робота	4		4	Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах магістральних судин. Безпосередні та віддалені ускладнення бойових травм магістральних судин. Контрактура Фолькмана. Принципи «damage control» при лікування травм та поранень магістральних судин. Обсяг спеціалізованої та високоспеціалізованої ангіологічної допомоги. Медична реабілітація після бойових травм магістральних судин. Критерії ефективності лікування та реабілітації та очікувані результати лікування після поранень і травм магістральних судин.	Набір схем, таблиць. Тематичні хворі, рентгенограми	Допоміжна література

6. Індивідуальні завдання

Робочою програмою навчальної дисципліни передбачено такі індивідуальні завдання:

1. Обстеження, лікування та реабілітація пацієнтів з сучасною бойовою хірургічною травмою.

7. Методи навчання

При проведенні занять застосовуються основні педагогічні методи навчання: проблемні лекції, семінарські, практичні заняття та самостійна робота.

8. Види контролю та методи їх проведення

Для визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу використовуються такі форми та методи контролю і оцінювання знань:

- проведення попереднього тестування для визначення базового рівня знань слухачів;

- оцінювання слухача під час семінарських та практичних занять;

- проведення диференційований залік.

Для тих слухачів, які не склали диференційований залік, по завершенню вивчення дисципліни передбачається термін для перескладання.

9. Розподіл балів, які отримують слухачі

Максимальна кількість балів, яку слухач може набрати під час всіх передбачених практичних, семінарських занять та групової вправи, дорівнює 70 балів. За диференційований залік слухач може набрати максимально 46 балів.

Рейтингова оцінка слухача з дисципліни **Військова хірургія** складається з балів, що він отримує **під час вивчення дисципліни:**

відповіді на 27 семінарських заняттях;

виконання 29 практичних завдань;

проведення іспиту.

Бали, які слухач отримав під час всіх передбачених семінарських та практичних занять складають 60% від рейтингової оцінки, за диференційний залік – 40% відповідно.

Система оцінювання за дисципліну

Робота на практичних та семінарських заняттях з дисципліни **Воєнно-польова хірургія**.

Оцінка за одну відповідь дорівнює:

– повне та самостійне виконання практичного завдання
або повна та обґрунтована відповідь на запитання	5;
– неповне, але самостійне виконання практичного завдання
або повна відповідь на запитання	4;
– виконання практичного завдання за допомогою викладача
або неповна відповідь на запитання	3;
– слухачі не здатний виконати практичне завдання навіть
за допомогою викладача або відсутня відповідь на
запитання	2.

Умови допуску до іспиту

Іспит складається після завершення вивчення всіх тем дисципліни на останньому контрольному занятті.

Слухач допускається до **іспиту**, якщо він до його початку ліквідував заборгованість за всіма видами робіт, які передбачені робочим навчальним планом (робочою програмою навчальної дисципліни) та при вивченні дисципліни набрав кількість балів, не меншу за мінімальну.

Критерії оцінювання заліку з оцінкою

Максимальна кількість балів, що може отримати слухач при складанні іспиту 46, а мінімальна – 28.

Критерії	Бали
повна відповідь на питання білету	46
не повна відповідь на питання білету	37
часткова відповідь на питання білету	28
відповідь на питання білету містить грубі помилки	0
відсутність відповіді на теоретичне питання білету	0

Порядок застосування рейтингової системи оцінювання

Рейтингова система оцінювання успішності з навчальної дисципліни доводиться слухачам на першому занятті.

Рейтингова оцінка (сума балів), яку слухач набрав з навчальної дисципліни за результатом всіх видів навчальних занять, доводиться до слухача на останньому занятті.

Рейтингова оцінка (в балах) навчальної дисципліни визначається як сума рейтингового балу, що слухач набрав протягом навчальних занять та рейтингового балу за результатами відповідей на заліку з оцінкою.

Для визначення оцінки за шкалою ЄКТС та національною шкалою рейтингова оцінка (в балах) навчальної дисципліни переводиться згідно з таблицею.

Рейтингова оцінка	Відсоткове співвідношення	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
104-116	90-100	A	відмінно
86-103	75-89	B,C	добре
70-85	60-74	D, E	задовільно
нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати слухач	менше 60	FX, F	незадовільно

10. Методичне забезпечення

Тексти та презентації лекцій.

Методичні розробки з аудиторних занять.

Методичні розробки з самостійної позааудиторної роботи слухачів.

Фонди оціночних засобів для поточного контролю рівня знань слухачів.

Критерії оцінки знань слухачів з дисципліни.

11. Рекомендована література

1. Алексеев А.В. Огнестрельные ранения живота современными высокоскоростными пулями и стреловидными элементами: дис. д-ра мед. наук. – Л., 1986. – 290 с.
2. Анестезиологическая и реаниматологическая помощь раненым на войне / под ред. Ю.С. Полушина. – СПб.: ЭЛБИ-Пб., 2003. – 287 с.
3. Анкин Л.Н. Повреждения таза и переломы вертлужной впадины – Киев – «Книга-плюс» - 2007 – 230 с.
4. Анкин Л.Н. Политравма (Организация, тактические и методологические проблемы) Москва – «МЕДпресс-информ» - 2004 – 176 с.
5. Беленький В.А., Негодуйко В.В., Михайлуков В.В. Анализ ошибок при выполнении первичной хирургической обработки огнестрельных ран мягких тканей // Хірургія України. – 2015. – №1 (53). – С. 7-13.
6. Белов В.А., Полушин Ю.С., Пасько В.Г., Шестопалов Е.А. Анестезиологическая и реаниматологическая помощь раненым на этапах медицинской эвакуации // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане 1979 – 1989 гг. / под. ред. И.А. Ерюхина, В.И. Хруакина. – М.: ГВКГ им. акад. Н.Н. Бурденко, 2002. – Т. 2. – С. 292 – 357.
7. Бисенков Л. Н., Зубарев П. Н., Трофимов В. М., Шалаев С. А., Ищенко Б. И. Неотложная хирургия груди и живота: Руководство для врачей / Под редакцией Л. Н. Бисенкова и П. Н. Зубарева. — СПб.: Гиппократ 2002. - 512 с.
8. Білінський П.І., Денисенко В.М., Дубов О.М., Сторогуш О.М. Травматичний шок (методичний посібник) - Київ – УВМА – 2003 – 71 с.
9. Боевые повреждения конечностей / П.Г. Брюсов, В.М. Шаповалов, А.А. Артемьев, А.К. Дулаев, В.Г. Гололобов. - М.: ГЭОТАРМедиа, 1996. - 128 с.
10. Боевые повреждения конечностей /Артемьев А. А., Брюсов П. Г., Гололобов В. Г., Дудаев А. К., Шаповалов В. М. - М.: ГЭОТАР, 1996. — 126 с.
11. Вагнер Е. А. Хирургия повреждений груди — М.: Медицина, 1981, 288 с.
12. Верхратський С.А. Історія медицини Підручник для студентів медичних інститутів / С.А. Верхратський, П.Ю. Заблудовський Київ: Вища школа, 1991. — 431 с.
13. Військова хірургія з хірургією надзвичайних ситуацій / За ред. В.Я. Білого. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004. – 324 с.

14. Вказівки з воєнно-польової хірургії. / за ред. Я.Л. Заруцького, А.А. Шудрака. – К.: СПЛ Чалчинська Н.В. – 2014. – 396 с.
15. Военная нейрохирургия. Учебник / Под ред. профессора Гайдара Б.В. - СПб, В МедА, 1998. - 352 с.
16. Военная токсикология, радиология и медицинская защита: Учебник / Под ред. Н.В. Саватеева. - Л.: ВМА им. С.М. Кирова, 1987. - С. 284-296, 304-308
17. Военная травматология и ортопедия: учебник / Под ред. В.М. Шаповалова. - СПб., 2004. - 671 с.
18. Военно-полевая хирургия локальных войн и вооруженных конфликтов. Руководство для врачей / Под ред. Е.К. Гуманенко, И.М. Самохвалова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2011. – 672 с.
19. Военно-полевая хирургия. Национальное руководство / под. ред. И.Ю. Быкова, Н.А. Ефименко, Е.К. Гуманенко – М: ИГ «ГЭОТАР-Медиа», 2009 – 816 с.
20. Воєнно-польова хірургія: підручник / Я.Л. Заруцький, В.М. Запорожан, В.Я. Білий, В.М. Денисенко [та ін.]; за ред. Я.Л. Заруцького, В.М. Запорожана. – Одеса: ОНМедУ, 2016. – 416 с.
21. Волков В. В., Шиляев В. Г. Комбинированные поражения глаз. — Л.: Медицина, 1976. — 159 с.
22. Волков В. В., Шиляев В. Г. Общая и военная офтальмология : Учебник / Воен.-мед. акад. С. М. Кирова.. — Л., 1980. — 384 с.
23. Воробьев А.И., Городецкий В.М., Шелутко Е.М., Васильев С.А. Острая массивная кровопотеря. - М.: ГЭОТАР, 2001. - 176 с.
24. Выдающиеся имена в мировой медицине – Great Names in World History / под ред. А.А. Грандо. – К. :Р ИА «Триумф», 2002. - 495 с.
25. Гайдар Б.В., Шулев Ю.А. Боевые повреждения черепа и головного мозга // Клиническое руководство по черепно-мозговой травме в 3 т. Т.2 / под редакцией А.Н. Коновалова, Л.Б. Лихтермана, А.А. Потапова – М.: ИД «Энциклопедия интернейшенал», 2001. – Т. 2. С. 451-474
26. Григорьева Т.Г. Холодовая травма. Отморожения // Междунар. мед. журн. — 2001. — №2. — С. 42–48.
27. Гуманенко Е.К. Огнестрельные ранения как проблема современных хирургических повреждений / Е.К. Гуманенко, И.М. Самохвалов // Вестн. Хирургии. – 1997. - №5. – С. 92 – 98.
28. Гуманенко Е.К. Тенденции развития военно-полевой хирургии в вооруженных конфликтах второй половины XX века / Е.К. Гуманенко, И.М. Самохвалов, А.А. Трусов // Воен.-мед. Журнал. – 2001. – Т. 322, № 10. – С.15 – 31.
29. Гуманенко Е.К., Дулаев А.К. и др. Хирургическая стабилизация таза у раненых и пострадавших. — СПб., 2000. — 239 с.
30. Дзюрак В.С., Сапсай В.І., Заруцький Я.Л., Сапсай А.В. Повреждение органов мочеполовой системы (практическое руководство) – Киев – 2004 – 79 с.Заруцький

Я.Л., Кукуруз Я.С., Бурлука В.В. Хірургія пошкоджень тазу і тазових органів (навчальний посібник) - Київ – УВМА – 2006 – 112 с. Шаповалов В.М.,

31. Долинин В.А. Техника хирургических операций на сосудах / В.А. Долинин, Л.В. Лебедев, И.Г. Перегудов, Н.А. Гордеев, Н.Ф. Фомин. – СПб.: Гиппократ, 2004. – 176 с.

32. Елизарьев С.В. Военно-медицинская академия в годы Великой Отечественной войны / С.В. Елизарьев, Р.Н. Лемешкин, П.Б. Ключников // Военно-медицинский журнал – 2015. – №336 (5). – с. 57 – 63.

33. Ерюхин И.А., Алисов П.Г., Буркова Н.П. и др. Травматический шок и травматическая болезнь у раненых // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане 1979 – 1989 гг. / под. ред. И.А. Ерюхина, В.И. Хруакина. – М.: ГВКГ им. акад. Н.Н. Бурденко, 2002. – Т. 2. – С. 132 – 167.

34. Ерюхин И.А., Зубарев П.Н., Хрупкин В.И. и др. Организация и содержание хирургической помощи // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане в 1979 – 1989 гг.: В 5 т. – Т III: Оказание хирургической помощи при ранениях различной локализации / под ред. И.Е. Ерюхина, В.И. Хрупкина. – М.: ГВКГ им. Н.Н. Бурденко, 2002. – Т.2. – С.14-67.

35. Ефименко Н.А. Анализ ранений магистральных сосудов, полученных в ходе локального военного конфликта // Оказание специализированной хирургической помощи при травмах и ранениях сосудов. – Красногорск, 2002. – С. 66-67

36. Закревский Ю.И. Комбинированные механохолодовые и механоожоговые повреждения в структуре пострадавших при морских катастрофах / Ю.Н. Закревский, А.Г. Шевченко, А.В. Перетечиков, В.И. Сердюк, Д.А. Архангельский // Военно-медицинский журнал – 2015. – том. 336. - №6. – с. 34 – 40.

37. Защита от оружия массового поражения: Справочник / Под ред. В.В. Мясникова. - М.: Воениздат, 1984. – С. 135-139, 181-327

38. Зубарев П.Н., Ерюхин И.А., Лисицин К.М., Алисов П.Г. Хирургическая помощь и лечение повреждений живота на этапах медицинской эвакуации // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане в 1979 – 1989 гг. / под ред. И.Е. Ерюхина, В.И. Хрупкина. – М.: ГВКГ им. Н.Н. Бурденко, 2002. – Т.2. – С.14-67.

39. Зудгоф К. Медицина средних веков и эпохи Возрождения / К. Зудроф. – М.: Вузовская книга, 1999. – 160 с.

40. Ивченко Е.В. Перспективные методы лечения боевой ожоговой травмы / Е.В. Ивченко, А.А. Голота., А.Б. Крассий, А.А. Сечин // Военно-медицинский журнал – 2014. – том. 335. - №11. – с. 68 – 70.

41. Ивченко Е.Р. Комбинированные ожоги в структуре современной гражданской и боевой ожоговой травмы // Военно-медицинский журнал – 2015. – том. 336. - №2. – с. 22 – 25.

42. Интенсивная терапия: национальное руководство / Под ред. Б.Р. Гельфанда, А.И. Салтанова. - ГЭОТАР-Медиа, 2009. В 2 т. - 1744 с.

43. Іщенко П.В. Військова ортопедична стоматологія: підручник / П.В. Іщенко, В.А. Кльомін, Р.Х. Камалов, А.М. Лихота.- К.: ВСВ «Медицина», 2013. - 312 с.
44. Камалов Р.Х., Лихота А.М., Крячко А.Г. Надання стоматологічної допомоги у зоні відповідальності військово-медичного клінічного центру // Методичні рекомендації. - К.: УВМА, 2011.- 72 с.
45. Каракчиев Н.И. Токсикология ОВ и защита от ядерного и химического оружия. – Ташкент: Медицина, 1978. – С. 318-321, 359-365, 406-418
46. Клігуненко О.М., Лешов Д.П., Слісаренко С.В., Слінченков В.В., Сорокіна О.Ю. Інтенсивна терапія опікової хвороби: Навчально-методичний посібник. – Дніпропетровськ: Пороги, 2004. – 196 с.
47. Коваленко В.В. Особливості лікування сучасних вогнепальних поранень щелепно-лицевої ділянки // Проблеми військової охорони здоров'я. – Збірник наукових праць Української військово-медичної академії. – Випуск 30. - 2011. - С. 306-313.
48. Колеско С.П. Организация службы крови и проведение инфузионно-трансфузионной терапии // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане 1979 – 1989 гг. / под. ред. И.А. Ерюхина, В.И. Хруакина. – М.: ГВКГ им. акад. Н.Н. Бурденко, 2002. – Т. 2. – С. 358 – 371.
49. Комаров Б.Д. Позиционная компрессия тканей / Б.Д. Комаров, И.И. Шиманко М., 1984. – 176 с.
50. Комбинированные поражения / Н.А. Тынянкин, В.В. Боярцев, А.Н.
51. Котельников В.П. Отморожения. — М.: Медицина, 1988. — 255 с.
52. Кузин М.И. Раны и раневая инфекция / М.И. Кузин, Б.М. Костюченко – М.: Медицина, 1990. - 591 с.
53. Кутучиев Ф.Х., Гвоздев М.П., Филин В.И. и др. Неотложная хирургия груди и живота. Ошибки диагностики и тактики.- Л.: Медицина, 1994.- 248 с.
54. Лещенко И.Г., Новокшенов В.С. Новая проблема хирургии – анаэробная неклостридиальная инфекция: руководство для военных врачей «Хирургическая инфекция - клиника, диагностика, лечение». – Самара, 1993. – 107 с.
55. Ливанов Г.А. Особенности лечебной тактики и определения показаний к гемодиализу у больных с синдромом позиционного сдавления / Г.А. Ливанов, М.А. Михальчук, М.Л. Калмансон и др. // Эфферентная терапия. — 2000. — Т. 6, №2. — С. 31-35.
56. Лихота А.М., Коваленко В.В. Сучасні принципи надання медичної допомоги та спеціалізованого лікування поранених в щелепно-лицеву ділянку // Наука і практика. – № 1-2 – 2015 С. 44 - 49.
57. Медичні аспекти хімічної зброї: Навчальний посібник для слухачів УВМА та студентів вищих медичних навчальних закладів. – К.: УВМА, 2003. – С. 30-36, 78 – 86

58. Мейер-Штейнег Т. Древняя медицина (медицина Древнего Востока и классической древности) / Т. Майер-Штейнег – М. : Вузовская книга. – 1999. – 128 с.
59. Мирский М.Б. Хирургия от древности до современности: Очерки истории М.Б. Мирский. – М.: Наука, 2000. – 798 с.
60. Нечаев Э.А Минно-взрывная травма / Э.А. Нечаев, А.И. Грицанов, Н.Ф. Фомин, Э.П. Мануллин – СПб., 1994. – 487 с.
61. Нечаев Э.А. Синдром длительного сдавления: Рук-во для врачей / Э.А. Нечаев, А.К. Ревской, Г.Г. Савицкий - М.: Медицина, 1993. — 208 с.
62. Новикова Р.И., Шраменко Е.К., Кузнецова И.В. Синдром длительного сдавления // Интенсивная терапия при неотложных состояний. — К.: Здоров'я, 2004. — Т. 3. — С. 251-266.
63. Огнестрельные ранения сосудов (Опыт гражданской войны) – Гаибов А.Д., Белов Ю.В., Султанов Д.Д., Калмыков Е.Л. – Душанбе. 2015. – 132 с.
64. Озерецковский Л.Б. Раневая баллистика / Л.Б. Озерецковский, Е.К. Гуманенко, В.В. Бояринцев - СПб.: Калашников, 2006. - 373 с.
65. Околов В.Л. Виднейшие военно-полевые хирурги: Энциклопедический справочник / В.А. Околов, Н.И. Воронин – Благовещенск-на-Амуре: Изд-во АГМА, 2003. – 280 с.
66. Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане 1979-1989 гг. — Т. 2, 3. — Организация и объем хирургической помощи раненым / Под ред. И. А. Ерюхина, В. И. Хрупкина. — М.: ГВКГ им. акад. Н. Н. Бурденко, 2002.
67. Оружейные черепно-мозговые ранения / В.В. Лебедев, В.В. Крылов, Ю.С. Щиголев, Ш.Х. Гизатуллин, Г.Б. Цехановский - М.: РИПОЛ, 1997. - 129 с.
68. Поляк Б.Л. Повреждения органа зрения. - Л.: Медицина, 1972. - 415 с.
69. Руководство по трансфузиологии на военное время. - М.: Военное издательство, 2006. - 206 с.
70. Самохвалов И.М. Ранения магистральных кровеносных сосудов // Опыт медицинского обеспечения войск в Афганистане 1979 – 1989 гг. / под. ред. И.А. Ерюхина, В.И. Хруакина. – М.: ГВКГ им. акад. Н.Н. Бурденко, 2003. – Т. 3. – С. 422 – 444.
71. Сіпiтий В.І. Нейрохірургія: Підручник / В.І. Сіпiтий. – Х.: Вид-во «Кроссрод», 2006. – 740 с.
72. Слесаренко С.В. «Ожоговая травма» - Рекомендации для практических врачей / С.В. Слесаренко, Г.П. Козинец, Е.Н. Клигуненко, А.Н.Прокопенко и др. – Днепропетровск, 2002. – 60 с.
73. Слесаренко С.В. К вопросу о необходимости стандартизации помощи при отморожениях / С.В. Слесаренко, П.А. Бадюл // Хирургия Украины. — 2007. — №4. — С. 6–10.

74. Смирнов Е. И. Война и военная медицина. 1939-1945 годы / Е.И. Смирнов — М.: Медицина, 1979. — 524 с.
75. Фісталь Е.Я., Роспопа Я.А. Сучасний підхід до хірургічного лікування поширених механічних ран кінцівок з дефектом м'яких тканин // Хірургія України. — 2013. - №2 (46). — С. 86-84.
76. Хилько В.А., Усанов Е.И. Повреждения черепа, позвоночника и периферической нервной системы // Военнополевая хирургия. - М.: ГЭОТАР, 1996. - С. 301-326.
77. Хирургическая инфекция (Учебник) Под. ред. проф. Заруцкого Я.Л. — Киев — «Феникс» - 2009 — 296 с.
78. Шевцов И.П., Глухов Ю.Д. Неотложная урологическая помощь в практике военного врача. - М.: Воениздат, 1988. - 316 с.
79. Шулев Ю.А., Гуманенко Е.К. Минно-взрывные ранения черепа и головного мозга // Хирургия минно-взрывных ранений. - СПб.: Акрополь, 1993. - С. 53-71. 32.
80. Щиголев Ю.С., Гизатуллин Ш.Х. Ранения и повреждения центральной и периферической нервной системы // Военно-полевая хирургия: учебник / Под ред. Н.А. Ефименко. - М.: Медицина, 2002. - С. 165-215.
81. Ярмагомедов А.А. Клинико-технологическая классификация краш-синдрома, осложненного острой почечной недостаточностью // Вестник интенсивной терапии. — 2000. — №2. — С. 52-55.
82. Advanced Trauma Life Support (Incorporating Battlefield Resuscitation Techniques and Skills). Royal Defence Medical College and the Royal Centre for Defence Medicine. Battlefield London: British Armed Forces, UK Minister of Defence; 2003.
83. Baldan M. Metallic foreign bodies after war injuries: should we remove them? The ICRC experience / M. Baldan, C.P. Giannou, V. Sasin, G.F. Morino // East C Afr J Surg. — 2004. — Vol. 9. - P. 31 – 34.
84. Battlefield Advanced Trauma Life Support, 2011. - American College of Surgeons Committee on Trauma. - 318 p.
85. Combat Lifesaver Course // US Army — 2014. — 135 p.
86. Employment of Forward surgical teams. Tactics, techniques, and procedures (FM 4-02.25, Field manual), 2003. — Headquarters Department of the army. Washington. — 124 p.
87. George C. Tsokos, James L. Atkins. Combat Medicine: Basic and Clinical Research in Military, Trauma, and Emergency Medicine 2003rd Edition. — 342 p.
88. Jurkovich G.J. Environmental cold-induced injury / Surg Clin North Am. — 2007. — Vol. 7(1). — P.247-67.
89. Emergency war surgery (third U.S. revision) / David G. Burris, Paul J. Dougherty, David C. Elliot - Borden Institute Walter Reed Army Medical Center Washington, DC., 2004 — 450 p.

90. Kiebooms L. ICRC Blood Transfusion Guidelines / L. Kiebooms, A. Rouvillois, T. Jones. - Geneva: ICRC, 2004.
91. Long W.B. 3rd Cold injuries / W.B. Long 3rd, R.F. Edlich, K.L. Winters, L.D. Britt // J Long Term Eff Med Implants. - 2005. - Vol. 15(1). – P.67-78.
92. Manual on Policies and Procedures Concerning the Reimbursement and Control of Contingent-Owned Equipment of Troop / Police Contributors Participating in Peacekeeping Missions (COE Manual) // UN – 2011. – 265 p.
93. Prehospital Trauma Life Support, 2012. - American College of Surgeons Committee on Trauma. - 618 p.
94. Sabiston Textbook of Surgery. The Biological Basis of Modern Surgical Practice, 17th edition / C.M. Townsed Jr [et al.]. - Philadelphia: W.B. Saunders Company, 2004. – 716p.
95. Tactical combat casualty care. Handbook / U.S. UNCLASSIFIED REL NATO, ISAF, FVEY, 2013 <https://call2.army.mil/toc.aspx?document=7193&filename=/docs/doc7193/13-21.pdf>
96. USAMRICD Chemical Casualty Care Division's Medical management of chemical casualties handbook. Fourth Edition. - February 2007 http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/army/other/mmcc-hbk_4th-ed.pdf**12.**

Інформаційні ресурси

Перелік ресурсів інформаційно-телекомунікаційної мережі «Інтернет» для освоєння дисципліни:

1. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/a#Find> - законодавча база України;
2. <http://www.ligazakon.ua/ru/> - законодавча база України;
3. http://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/INTERNET/R_4.htm - сайти наукових бібліотек України;
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> - сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського;
5. <http://www.library.gov.ua/> - сайт Національної медичної бібліотеки України.
6. <http://http://www.studentlibrary.ru>,
7. <http://www.studmedlib.ru>,
8. <http://www.eLibrary.ru>